

Společná obchodní politika Evropské unie jako příklad supranacionálního přístupu k integraci

JAN HŘÍCH

Prvotní formu ekonomické integrace představuje liberalizace vzájemného obchodu mezi integrujícími se zeměmi realizovaná prostřednictvím odstranění cel, kvantitativních omezení a popřípadě rovněž dalších překážek vzájemného obchodu, jež vyplývají z uplatňované obchodní politiky zúčastněných států.¹ Vzniká tak integrační forma, jež se nazývá *oblast volného obchodu*. Těchto nejnižších forem ekonomické integrace existují v současném světě celé desítky, ba možná stovky.² Státy zapojené do oblasti volného obchodu si ponechávají svou vlastní obchodní politiku (pochopitelně s tím, že do ní integrují závazky vyplývající z účasti na uvedené oblasti volného obchodu) a zůstávají svébytným celním územím.

Nehledě na to, že dohody zakládající oblasti volného obchodu mezi státy zpravidla obsahují i ustanovení týkající se různých dalších otázek a forem hospodářské spolupráce (popřípadě rovněž zakládají určité mechanismy pro vzájemné konzultace), většina pokusů o hospodářskou integraci mezi státy dosud v podstatě ustrnula ve své nejnižší fázi, kterou je oblast volného obchodu. Bylo to způsobeno jak politickými (nedostatek sladěné vůle pokračovat dále), tak i ekonomickými (např. nízká ekonomická vyspělost) důvody, a to přesto, že řada integračních projektů si původně kladla vyšší cíle. Prakticky jedinou výjimkou v celém současném světě představoval a představuje západoevropský integrační projekt realizovaný prostřednictvím *Evropských společenství* (ES), respektive *Evropské unie* (EU), který si hned od počátku kladl poměrně dalekosáhlé (a zdaleka nikoli pouze ekonomické) cíle a byl koncipován jako otevřený podnik, a to jak z hlediska možnosti kladení dalších postupných cílů integračního procesu, tak pokud jde o počet států zahrnutých do tohoto procesu.³

Cílem následujícího článku je podrobněji seznámit čtenáře se společnou obchodní politikou (SOP) prováděnou orgány ES, které při tom využívají především nadstátních (supranacionálních) rozhodovacích postupů. Mezi existencí supranacionality v rámci integračního seskupení a možností provádět účinnou SOP (která je mj. podmínkou skutečně funkční celní unie) existuje úzká vazba, kterou se stať podrobněji zabývá. Nehledě na to, že oblast SOP jako celek je (a to v plném souladu se *Smlouvou o založení ES*) v podstatě doménou uplatnění nadstátního přístupu ze strany orgánů ES, existují i zde určité „třecí plochy“ (a z nich vyplývající kompetenční spory) mezi kompetencemi orgánů ES a jednotlivých členských států, a to především v určitých mezních sférách této politiky, k nimž patří rovněž tzv. „nová obchodní agenda“ (především obchod se službami a obchodní aspekty intelektuálního vlastnictví). Tato stať pojednává mj. o tom, jak tento nesoulad způsobil určité zkomplikování smluvní úpravy SOP v (dosud neratifikované) *Smlouvě z Nice*.

TEORIE EKONOMICKÉ INTEGRACE

Již zhruba na přelomu 50. a 60. let vznikla určitá teorie, jež si klade za cíl zobecnit hlavní principy a postupy ekonomické integrace. Její součástí je rovněž identifikace jednotlivých stupňů či fází integračního procesu, kterými by měly podle názoru autorů víceméně

zákonitě projít všechny mezinárodní integrační pokusy. Podle jednoho ze zakladatelů této teorie, amerického ekonoma Bely Balassy, jde o oblast volného obchodu, o celní unii, o společný trh, o hospodářskou unii a o úplnou hospodářskou integraci.⁴ Tuto teorii nelze však interpretovat v tom smyslu, že se každý pokus o ekonomickou integraci musí zcela zákonitě rozvinout do dalších naznačených forem. Její autor chtěl zřejmě spíše říci, že pokud již státy zapojené do integrace naleznou dostatek politické vůle k tomu, aby v jejím prohlubování dále pokračovaly, budou se muset ubírat zhruba po cestě vymezené výše uvedenými fázemi integračního procesu.

Římská smlouva (dále jen Smlouva), kterou mezi sebou v roce 1957 uzavřelo šest zakládajících států (Francie, Německo, Belgie, Nizozemsko, Lucembursko a Itálie) *Evropského hospodářského společenství* (EHS), spatřuje jeden ze základních úkolů vznikajícího společenství v „*odstranění cel a kvantitativních omezení mezi členskými státy při dovozu a vývozu zboží, jakož i ostatních opatření se stejným účinkem*“.⁵ Tvůrcům této Smlouvy však bylo od počátku jasné, že adekvátním odrazem jejich cílů v politické a sociální oblasti v rovině ekonomické integrace rozhodně není pouhá oblast volného obchodu. Jejich záměrem bylo totiž spojit osudy integrujících se národů mnohem těsnější sítí vazeb a vytvořit z nich v určitém smyslu svébytnou entitu mezinárodních ekonomických a časem snad i politických vztahů.

Dalším stupněm ekonomické integrace, jenž velmi logicky a organicky navazuje na oblast volného obchodu, je *celní unie*. Její podstata spočívá v zavedení *společných vnějších celních tarifů* zeměmi zapojenými do integračního seskupení. Mezi těmito zeměmi dochází ke zrušení celní hranice, a tak se celé seskupení stává tzv. *jednotným celním prostorem*. Zrušení celní hranice přitom mj. znamená další ulehčení vzájemného obchodu mezi členskými státy integračního seskupení, neboť na jeho základě odpadá řada administrativních náležitostí, jako je např. nutnost prokazovat původ zboží na vnitřních hranicích.

V případě pouhé oblasti volného obchodu má požadavek na určování původu zboží čelit nebezpečí, že do oblasti bude pronikat zboží ze třetích zemí prostřednictvím členského státu s nejnižším clem, které bude pak reexportováno do dalších zemí oblasti. Státy s vyššími sazbami by se tak postupně dostávaly do těžko udržitelné situace, neboť by docházelo k maření hlavních záměrů jejich obchodní politiky (vyjádřených mj. jejich celními sazbami), která by se stávala neúčinnou, což by mohlo vést až k ohrožení jejich ekonomické stability. Vytvoření celní unie tedy v žádném případě není nějakým samoučelem, majícím za cíl pouze za každou cenu harmonizovat, či dokonce sjednocovat jednotlivé aspekty hospodářské politiky a ekonomického života daných zemí. Její vznik je naopak motivován snahou o další snížení transakčních nákladů a o posílení mobility zboží v rámci ekonomického prostoru vymezeného územím integrujících se zemí.

Přínos celní unie a zároveň její problémy a rozporné účinky velmi pregnantně vyjadřuje B. Balassa: „*Zrušení tarifů uvnitř unie a jejich zachování vůči třetím zemím znamená, že celní unie ruší diskriminaci mezi zbožím domácím a zbožím členských zemí, ale současně vytváří diskriminaci mezi zbožím členských zemí unie a třetích zemí. Zda celkový výsledek vytvoření unie znamená pohyb ve směru k volnému obchodu, či naopak celkově zvyšuje diskriminaci, záleží na relativní váze jednotlivých faktorů.*“⁶ Vliv unie na celkový blahobyt se přitom projevuje zejména v těchto formách: důsledky pro výrobu, důsledky pro spotřebu, důsledky pro reálné směnné relace a administrativní úspory. V případě, že některé státy stojící mimo toto integrační seskupení pocítují vytvoření celní unie jako silně diskriminační vzhledem k jejich obchodním zájmům, lze očekávat, že celní unie bude konfrontována s jejich nevaživou reakcí v podobě různých odvetných obchodněpolitických opatření, na něž budou muset státy sdružené v unii nějakým způsobem reagovat, a to společně, neboť individuální reakce pouze některých členů by vedla k narušení soudržnosti celní unie.

V souvislosti s vytvořením celní unie ovšem vzniká otázka, jakou zvolit úroveň společných celních sazeb. Vzhledem k objektivně se prosazujícím tlakům na to, aby celní unie

byla co nejméně diskriminační vůči třetím zemím (a aby co nejméně zvyšovala míru celkové diskriminace ve světovém obchodě ve srovnání se stavem před jejím uzavřením), což ostatně souvisí rovněž s mnohostrannými závazky v oblasti celních tarifů (viz GATT/WTO), lze stěží očekávat, že by se společné celní sazby mohly příliš odchylovat směrem nahoru od určitého průměru členských států.

VYTVÁŘENÍ CELNÍ UNIE V RÁMCI EHS A ÚLOHA SUPRANACIONALITY PŘI JEJÍM FUNGOVÁNÍ

Záměr vytvořit celní unii byl v případě EHS explicitně vyjádřen již v *Římské smlouvě* (viz článek 3, odstavec b).⁷ O nejvladnější problematice celní unie (tj. o zavedení společného celního tarifu) pojednává druhý oddíl první hlavy druhé části této Smlouvy (článek 18–29 původního textu Smlouvy). Uvedená pasáž obsahuje mj. postup stanovení společné celní sazby, k níž se mělo Společenství (respektive jednotlivé členské státy) dopracovat během dvanáctiletého přechodného období (jde o stejně dlouhou dobu, jakou Smlouva poskytla na odstranění cel a kvantitativních omezení ve vzájemném obchodě členských států). Společný celní tarif se nakonec podařilo zavést s platností od 1. 7. 1968, tzn. s jedenapůlročním předstihem.⁸

Relativně druhořadý problém celních uní představuje rozhodnutí, jak naložit s výnosy ze společného celního tarifu.⁹ V zásadě existují dvě možnosti: 1) snažit se tyto výnosy nějakým alespoň víceméně spravedlivým způsobem (tj. na základě skutečných objemů dovozu toho kterého státu přes společnou celní hranici) rozdělit mezi členské státy, 2) centralizovat je do nějakého společného rozpočtu. Vzhledem ke komplexnosti (a tím pádem i k finanční náročnosti) úkolů, které si EHS předsevzalo, rozhodlo se jít druhou cestou. V článku 201 *Římské smlouvy* je Evropská komise vyzvána, aby „*prozkoumala podmínky, za jakých mohou být finanční příspěvky jednotlivých států... nahrazeny vlastními prostředky Společenství, zejména příjmy ze společného celního tarifu, až bude tento definitivně zaveden*“.¹⁰ Takto získané prostředky přitom mohou být použity jak na provádění opatření zaměřených na další prohlubování integrace v rámci daného seskupení, tak i na realizaci určitých politik, jejichž cílem je reagovat na vývoj vnějšího prostředí.

Stanovení společného celního tarifu v principu vycházelo z aritmetického průměru celních tarifů dosud používaných na čtyřech celních územích integrovaných do EHS (tj. Francie, Německo, Itálie a Benelux). Jako výchozí tarify pro výpočet společné hodnoty byly přitom vzaty celní sazby členských států aplikované k 1. 1. 1957 (viz článek 19, odstavec 1 a 2 Smlouvy).¹¹

Praktická aplikace tohoto obecného principu byla však podřízena řadě výjimek a upřesňujících podmínek. Veškeré položky celního sazebníku byly pro potřeby harmonizace rozděleny do sedmi skupin (A–G), a to v závislosti na rostoucím stupni citlivosti jednotlivých položek. S každou z uvedených skupin bylo přitom při zavádění společného tarifu zacházeno trochu jiným způsobem. Nejméně citlivé položky (podle převažujícího mínění jednotlivých států) zahrnoval seznam A, kde byly výchozí hodnoty celních sazeb prostě stanoveny Smlouvou. V případě seznamů B–E byly za výchozí hodnoty sice v principu vzaty reálně uplatňované celní sazby, avšak s tím, že Smlouva stanovila jejich maximální výši.¹² U položek zařazených do seznamu F byly za základ vzaty národní celní sazby. Nejcitlivější položky byly soustředěny do seznamu G, kde byly výchozí hodnoty celní sazby stanoveny dodatečně na základě jednání mezi členskými státy (za určitých podmínek bylo možné jeho další rozšíření na základě iniciativy jednotlivých zemí). Evropská komise byla přímo ve Smlouvě pověřena iniciativou, která zajistí, že příslušná jednání budou zahájena před uplynutím druhého roku od vstupu Smlouvy v platnost a ukončena před skončením první etapy přechodného období (tj. čtyři roky po začátku platnosti Smlouvy).¹³ Tato jednání byla však nakonec završena až v roce 1968, tedy více než deset let po vstupu Smlouvy v platnost.

Smlouva zakládající EHS pokládá celní unii za velmi významný nástroj k dosažení cílů vznikajícího Společenství (viz článek 2),¹⁴ avšak v žádném případě v ní nevidí nějaký konečný cíl integračního procesu, či dokonce *raison d'être* celého úsilí. Podle původní koncepce integrace v rámci EHS měla být celní unie doplněna především liberalizací pohybu služeb, osob a kapitálu v rámci Společenství (společně s volným pohybem zboží tvoří tzv. čtyři svobody). Výše uvedená opatření, spočívající v odbourávání překážek různých ekonomických vztahů a aktivit směřujících z jednoho členského státu do druhého (tzv. funkcionální pojetí integrace), jsou v *Římské smlouvě* doplněna celou řadou aktivit směřujících k vytváření společných hospodářskopolitických postupů v různých oblastech a ke koordinaci národních hospodářských politik (tzv. institucionální pojetí integrace).

Celní unie vyžaduje rovněž *společnou obchodní politiku* vůči třetím zemím.¹⁵ Je to dáno zejména tím, že společenství zemí, které tuto integrační formu mezi sebou vytvořily, pochopitelně nepůsobí ve vzduchoprázdnu, ale naopak ve velmi komplikovaném a dynamicky se vyvíjejícím světovém ekonomickém prostředí, s nímž je propojeno nepřebornou škálou různých obchodních a dalších hospodářských vazeb. Na dynamiku vnějšího prostředí pochopitelně musí celní unie nějakým způsobem reagovat, a to jak ve smyslu *reaktivním* (snaha čelit opatřením přijatým nečlenskými státy vůči unii), tak ve smyslu *proaktivním* (snaha určitým způsobem vývoj vnějšího prostředí předem ovlivňovat). Pro zabezpečení uvedených úkolů disponuje obchodní politika celou škálou nástrojů, jejichž jádro tvoří celní sazby. V případě celní unie tyto nástroje používá celé toto seskupení společně vůči nečlenským státům, neboť jednotlivé členské státy celní unie se svých vlastních celních sazeb vzdaly, a tedy již v podstatě nemají (s výjimkou aplikace určitých specifických instrumentů ovlivňování obchodních toků) možnost realizovat svou vlastní obchodní politiku. SOP tedy vyjadřuje způsob, jakým jsou společně celní sazby a další obchodněpolitické nástroje používány vůči jednotlivým nečlenským státům a jejich skupinám.

V případě celní unie ovšem vzniká problém, jakým způsobem potřebnou společnou obchodní politiku konkrétně praktikovat. Je jasné, že tato politika musí nějakým způsobem odrážet a prosazovat zájmy všech států zapojených do příslušného integračního seskupení. K tomu je nutná určitá forma shody všech zúčastněných. Takovéto shody je ovšem velmi obtížné dosahovat, a to zejména v tom případě, pokud integrační seskupení stojí před rozhodnutími, která se mohou velmi bezprostředně dotknout zájmů některých členských států. Tato obtížnost zákonitě stoupá s rostoucím počtem zapojených zemí. I když se potřebného konsenzu nakonec podaří dosáhnout, stojí za ním často dost dlouhá cesta nalézání nutných kompromisů. Nepružnost konsenzuálního rozhodování je přitom ve značném rozporu s potřebou operativního a flexibilního řízení takových oblastí, jako je vnější obchodní politika.

Rozpor mezi potřebou společné obchodní politiky a obtížností jejího formulování a praktické realizace je patrně hlavní příčinou, proč je v praxi tak těžké postoupit od oblasti volného obchodu k celní unii. Zcela nový nástroj k překonání uvedeného rozporu v podobě *nadstátního* (supranacionálního) přístupu k formulování některých politik poskytl až západoevropská integrace, uskutečňovaná v rámci EHS. Ostatní pokusy o regionální integraci tento prvek zcela postrádaly.¹⁶ Tento přístup – stručně řečeno – umožňuje přijímání určitých pro všechny závazných rozhodnutí, za nimiž nemusí bezpodmínečně stát společná a nerozdílná vůle všech členských států.¹⁷

Určitou „přirozenou“ oblastí pro uplatnění nadstátního přístupu při rozhodování a formulování politiky byla od počátku sféra SOP, která – jak již bylo řečeno výše – představuje důsledek a doplněk existence celní unie, jež je jedním ze základních elementů tvořících celou konstrukci ekonomické integrace v rámci ES.

Uplatnění supranacionálního přístupu k obchodní politice znamená v podstatě jednak to, že veškeré kompetence v této oblasti mají plně v rukou orgány ES, a jednak to, že rozhodování v Radě ministrů se zde uskutečňuje na základě kvalifikované většiny. To ovšem v žádném případě neznamená, že by se tato oblast nacházela mimo sféru zájmů a zájmových střetů mezi jednotlivými členskými státy, neboť příslušná rozhodnutí Rady ministrů

jsou pochopitelně určitou výslednicí vůle vlád členských států, jejichž představitelé zde zasedají (žádná z nich ovšem nemá v záležitostech SOP právo veta).

Při realizaci SOP přísluší velmi významná role především *Evropské komisi a Radě ministrů*. Tak jako v jiných oblastech má i zde Komise úlohu iniciativního orgánu předkládajícího Radě návrhy konkrétních opatření a kroků, s jejichž pomocí je obchodní politika realizována (k nim patří např. návrhy na sjednání mezinárodních obchodních dohod). Komise hraje navíc roli orgánu průběžně monitorujícího obchodněpolitické chování partnerů EU a navrhuje aplikaci opatření proti případným nekalým praktikám (např. uvalení antidumpingových cel). Při výkonu pravomocí, které jsou jí svěřeny, Rada rozhoduje na základě kvalifikované většiny.

Orgány ES převzaly od jednotlivých členských států realizaci SOP ke konci dvanáctiletého přechodného období, které vypršelo 31. 12. 1969. Společný celní tarif – jak již bylo řečeno výše – byl sice zaveden s jedenapůlročním předstihem, avšak další nástroje tvořící nedílnou součást obchodní politiky byly zavedeny až o něco později, takže skutečná SOP (byť vzhledem k cílům stanoveným ve *Smlouvě o založení EHS* ještě ani zdaleka ve zcela kompletní podobě) se „rozjela“ zhruba od plánovaného termínu.¹⁸ SOP např. až do konce roku 1974 nezahrnovala obchod s centrálně plánovanými ekonomikami (bývalé tzv. socialistické státy), kde bylo členským státům umožněno ponechat prozatím v platnosti své dvoustranné obchodní smlouvy. Od roku 1975, kdy tyto smlouvy definitivně přestaly platit, jednostranně určovala pravidla tohoto obchodu Rada, neboť se zde nepodařilo dosáhnout smluvní úpravy, která by respektovala kompetence ES v oblasti SOP.¹⁹ Zcela jinou kapitolu pak představuje společná vývozní politika, kterou se nepodařilo plně konstituovat dodnes.

Nehledě na to, že pravomoci v oblasti SOP jsou zdánlivě zcela přesně vymezeny, existují v této oblasti určité kompetenční spory.²⁰ K jistému zostření těchto sporů dochází zhruba v posledním desetiletí. Tento vývoj souvisí především se stále rostoucím významem tzv. „nové obchodní agendy“ (zejména obchod se službami a obchodní aspekty intelektuálního vlastnictví). Členské státy totiž nejsou ani zdaleka ochotny přistoupit na automatické „evoluční“ rozšiřování předmětu na nadstátní principu uskutečňované SOP o další výše uvedené oblasti. Tato jejich neochota je patrně motivována především obavou ze ztráty dalších nástrojů autonomní reakce na vývoj vnějšího prostředí v podmínkách globalizující se světové ekonomiky, což by mohlo podle jejich názoru ohrozit jejich národní identitu.²¹ Určité pnutí ohledně vnější reprezentace Unie v multilaterálních jednáních o liberalizaci světového obchodu se projevilo již při jednáních v rámci *Uruguayského kola GATT* (završených v roce 1994). Uvedený nesoulad byl nakonec řešen určitým kompromisem, spočívajícím ve spolupodepsání závěrečného aktu předsedou Rady ministrů a komisařem pro vnější obchodní vztahy za ES a zároveň představiteli členských států za jejich vlády.²² Tento kompromis však za sebou zanechal pro budoucnost řadu otazníků.

Kompetenční spory v oblasti SOP našly svůj odraz rovněž při jednáních o příslušných pasážích *Amsterodamské smlouvy* (červen 1997). Nenalezení společné vůle členských států ohledně obchodu se službami a obchodních aspektů práv duševního vlastnictví zde bylo řešeno ponecháním této problematiky na případném budoucím (jednomyslném) rozhodnutí Rady, které je tak dána možnost jejich zařazení pod obecný režim SOP.

ZAKOTVENÍ SPOLEČNÉ OBCHODNÍ POLITIKY VE SMLouvĚ O ZALOŽENÍ ES

Společné obchodní politice je věnována rozsahem nevelká hlava IX třetí části *Smlouvy o založení ES*, která představuje zdroj primárního práva Společenství v oblasti prvního pilíře. Její nevelký rozsah je dán mj. tím, že oproti původní úpravě z roku 1957 z ní byly vypuštěny články s časově podmíněnou platností, které určovaly postup a časový horizont určitých již realizovaných opatření (např. zavedení společného celního tarifu), tzn. již beze zbytku naplněné články.

Hlava věnovaná SOP začíná článkem 131 Smlouvy (dříve článek 110),²³ který má deklarativní charakter. Je zde jednak konstatováno, že vytvořením celní unie chtějí členské

státy přispět k rozvoji světového obchodu jako celku a k postupnému odstranění všech bariér, které ho omezují. Vyjadřují tím vlastně věrnost zásadám platným v rámci WTO (do roku 1995 GATT), podle nichž regionální oblasti volného obchodu (respektive celní unie) nesmějí bezdůvodně zvyšovat míru diskriminace třetích zemí. Druhý odstavec tohoto článku pak vyjadřuje připravenost EU zohlednit ve své obchodní politice vzrůst konkurenceschopnosti evropských ekonomik, k němuž pravděpodobně dojde v důsledku zrušení cel mezi členskými státy. Toto zohlednění by mělo spočívat v postupném snižování bariér přístupu na trh EU.²⁴

Článek 132 (dříve článek 112) obsahuje závazek harmonizovat systémy podpor, které jednotlivé členské státy poskytují vývozu do třetích zemí, a to z důvodu vyloučení diskriminace mezi členskými státy. Zároveň jsou zde z této harmonizace vyloučeny refundace nepřímých daní a cel poskytovaných při vývozu zboží. Harmonizace vývozních podpor nebyla však dosud ani zdaleka dovršena.²⁵

Teprve následující článek 133 (dříve 113) podává určitou „výčtovou definici“ SOP. Podle něj do této oblasti patří zejména: úpravy celních sazeb, uzavírání celních a obchodních dohod, sjednocování liberalizačních opatření, vývozní politika a obchodní ochranná opatření pro případ různých nekalých praktik obchodních partnerů (např. dumping nebo subvencování). V další části tohoto článku je uveden mj. postup při sjednávání dohod s obchodněpolitickým obsahem. Obecně platí, že tyto dohody sjednává Komise v rámci zmocnění uděleného jí Radou (na základě předběžného doporučení Komise). Toto zmocnění může být konkretizováno určitými směrnicemi vydanými v jednotlivých konkrétních případech Radou. Komisi má při jejím jednání pomáhat *Zvláštní výbor*, ustavený Radou. V tomto výboru zasedají především vysokí úředníci jednotlivých členských států („ředitelé zahraničního obchodu“).²⁶ Jeho úkolem je mj. snaha o dosažení konsenzu mezi členskými státy ohledně podoby budoucí smlouvy již v přípravné fázi, který by vyloučil problémy při jejím pozdějším oficiálním schvalování Radou ministrů.

Vzhledem k neustále rostoucímu významu služeb a práv duševního vlastnictví při mezinárodní směně, jakož i při jednáních o jejich liberalizaci připojila *Amsterodamská smlouva* k článku 133 ještě jeden odstavec, podle něhož mohou být ustanovení tohoto článku na základě jednomyslného rozhodnutí Rady (na návrh Komise a po konzultaci s Evropským parlamentem) aplikována „na mezinárodní jednání o dohodách o službách a právech duševního vlastnictví, pokud nejsou těmito odstavci již pokryta“.²⁷

Poslední článek (článek 134, dříve 115) deváté hlavy Smlouvy má charakter určité ochranné klauzule, jejímž cílem je zabránit negativním důsledkům SOP ES, jež se mohou projevit prostřednictvím tzv. „odchýlení obchodu“, na jednotlivé členské státy, popřípadě na vztahy uvnitř celní unie. Případná ochranná opatření mohou být buď společná, anebo může Komise zmocnit jednotlivý členský stát, aby takové opatření učinil sám. Komise může kdykoli rozhodnout o tom, že dotýčný členský stát má příslušné opatření změnit nebo zrušit. Volena mají být zásadně taková opatření, která co nejméně naruší fungování společného trhu.

Ustanovení článku 134 byla asi původně zamýšlena především jako určitá okamžitá obrana proti některým stěžejším předvídatelným důsledkům spuštění celní unie a SOP. V současné době, kdy zmíněné politické instrumenty ES již fungují přibližně třicet let, se tato ustanovení, která jsou navíc poměrně snadno zneužitelná, jeví stále více jako určitý přežitok. Při revizích smlouvy neexistoval však dosud dostatek politické vůle k jejich vypuštění.

ZMĚNY USTANOVENÍ TÝKAJÍCÍCH SE SPOLEČNÉ OBCHODNÍ POLITIKY NA ZÁKLADĚ SMLOUVY Z NICE

Po mimořádně dramatickém a nebyvale dlouhém zasedání vyslovila nakonec *Evropská rada* na svém zasedání ve francouzské Nice v prosinci 2000 souhlas se zněním nové Smlouvy, jež opět (již potřetí během jednoho desetiletí) reviduje znění zakládajících smluv EU.²⁸ Dne 26. 2. 2001 byla nová Smlouva formálně podepsána ministry zahraničí

členských států, čímž byl zahájen její ratifikační proces, který se jistě protáhne na období delší než jeden rok (očekává se, že nová Smlouva nezačne platit před 1. 1. 2003; po zamítavém výsledku irského referenda možná i později).

Pokud jde o SOP, *Smlouva z Nice* se dotýká pouze jediného článku upravujícího tuto problematiku, a to článku 133, který však tvoří páteř celé smluvní úpravy. Ve snaze odstranit určité (výše zmíněné) kompetenční nejasnosti v mezních oblastech obchodní politiky se pouští do podrobnější úpravy předmětu této politiky a některých postupů realizovaných v jejím rámci. Text příslušného článku se tím však zároveň výrazně prodlužuje (namísto dosavadních pěti odstavců jich má sedm, přičemž odstavec pět je podstatně delší než dosud) a komplikuje.

K textu třetího odstavce je připojena formulace, která zavazuje Radu a Komisi dbát o to, aby „*sjednané dohody [s obchodněpolitickým obsahem – pozn. aut.] byly slučitelné s vnitřními politikami a předpisy Společenství*“.²⁹ Tato povinnost orgánů ES má zabránit případným následným konfliktům při naplňování uzavřených smluv, a to zejména mezi členskými státy a orgány Společenství.

V pátém odstavci je explicitně uvedeno, že odstavce 1–4 tohoto článku (které zavádějí standardní postupy SOP) platí rovněž pro obchod se službami a pro „obchodní aspekty duševního vlastnictví“. Podle dosavadní úpravy zavedené prostřednictvím *Amsterodamské smlouvy* je v tomto odstavci pouze dána možnost Radě, aby na návrh Komise a po konzultaci s Evropským parlamentem na základě jednomyslného rozhodnutí platnost těchto odstavců na uvedené oblasti rozšířila.³⁰ Je zde tedy uplatněn tzv. evoluční přístup.

Zároveň je však v pátém odstavci uvedena výhrada odstavce 6 uvedeného článku. V tomto odstavci jsou stanoveny určité případy, kdy není možné uzavřít mezinárodní smlouvu podle procedur SOP. Je to především tehdy, pokud „*obsahují ustanovení, která překračují interní pravomoci Společenství, a to zejména tím, že by měla za následek harmonizaci právních nebo správních předpisů členských států v oblastech, v kterých tato smlouva takovouto harmonizaci vylučuje*“.³¹ V dalším pododstavci jsou pak jmenovitě uvedena některá odvětví služeb, na něž se nevztahují postupy podle pravidel SOP. Konkrétně jde o kulturní a audiovizuální služby, o sociální služby a o služby v oblasti vzdělávání a zdravotnictví. Uzavírání mezinárodních smluv, jež se vztahují na tyto oblasti, spadá do tzv. smíšené kompetence Společenství a členských států, což mj. znamená, že podléhají ratifikaci ze strany všech členských států v souladu s jejich ústavními předpisy. Zvláštní postupy se rovněž vztahují na mezinárodní smlouvy, které se týkají oblasti dopravy.

Odstavec 5 článku 133 ovšem obsahuje rovněž další výhradu, spočívající v tom, že Rada jednomyslně rozhoduje o dojednání a schválení smluv, týkajících se obchodu se službami a obchodních aspektů práv duševního vlastnictví, pokud obsahují ustanovení, pro něž je pro přijetí interních předpisů nutná jednomyslnost, nebo pokud se takové smlouvy dotýkají oblasti, v níž Společenství dosud nevykonává své kompetence, pro něž by podle této Smlouvy bylo třeba přijmout interní předpisy.

Dále je v pátém odstavci výslovně uvedeno, že se žádné jeho ustanovení nedotýká práva členských států vyjednat a uzavřít smlouvy se třetími zeměmi nebo s mezinárodními organizacemi, pokud tyto smlouvy budou v souladu s komunitárními právními předpisy, jakož i s příslušnými mezinárodními smlouvami.

Určité evoluční ustanovení pak obsahuje poslední (sedmý) odstavec uvedeného článku. Podle něj může Rada na návrh Komise a po konzultaci s Evropským parlamentem na základě jednomyslného rozhodnutí rozšířit platnost procedur SOP na mezinárodní jednání a dohody o duševním vlastnictví, pokud již nespádají pod šestý odstavec. Jde tedy o to, že na základě uvedeného ustanovení by pod tyto procedury mohla být zahrnuta – bude-li k tomu v budoucnu politická vůle – oblast duševního vlastnictví jako celek, tedy nikoli jen její „obchodní aspekty“.

Celkově lze tedy říci, že změny některých ustanovení *Smlouvy o založení ES*, týkajících se SOP, učiněné na základě *Smlouvy z Nice* výrazněji a jednoznačněji oddělují výlučné

kompetence orgánů ES od pravomocí členských států, respektive od společných kompetencí ES a členských států. Snaží se tím jednak předejít nekontrolovatelnému rozšiřování pravomocí Společenství do oblastí, které by při důsledném uplatňování principu *subsidiarity* měly zůstat v rukou jednotlivých členských států, a jednak vytvořit jasně definovaný a vymezený prostor pro uplatňování supranacionálních mechanismů SOP. Cenou za toto přesnější vymezení pole působnosti jednotlivých aktérů a procedur je ovšem zvýšení komplikovanosti celé smluvní úpravy. Jak bude nová úprava v praxi fungovat, se ovšem ukáže až po vstupu *Smlouvy z Nice* v platnost.

NÁSTROJE SPOLEČNÉ OBCHODNÍ POLITIKY

Základním instrumentem SOP ES je *společné clo vůči nečlenským státům*, jež bylo zavedeno již v roce 1968 na základě určitého specifického zprůměrování dosavadních národních cel (viz výše). V následujících desetiletích docházelo však k postupnému snižování společného celního tarifu, což představovalo praktické promítnutí ujednání GATT, jehož jsou všechny státy EU (a rovněž Společenství jako svébytný subjekt mezinárodního práva) členem, do obchodní politiky ES. Na základě výsledků zatím posledního – tzv. *Uruguayského kola* – multilaterálních obchodních jednání má ES snížit úroveň průměrného celního zatížení (tzv. celní incidence) dovážených průmyslových výrobků na 3,8 % deklarované hodnoty do roku 2004. Před Uruguayským kolem činila úroveň celní incidence průmyslových výrobků v EU 5,8 %.³²

Společné vnější clo představuje základní instrument jednotné obchodní politiky, což ovšem v žádném případě neznamená, že by bylo v zahraničním obchodě Evropské unie vždy a ve všech případech používáno v plné výši, kterou stanoví (každoročně upřesňovaný) společný celní sazebník ES. Opak je pravdou, neboť vzhledem k vytvoření rozsáhlých systémů preferenčního obchodu s rozvojovými zeměmi (dále jen RZ) a s pásem volného obchodu s dalšími zeměmi (mj. i s kandidátskými zeměmi střední a východní Evropy, včetně České republiky), s nimiž má EU z různých důvodů zájem udržovat určitou formu privilegovaných vztahů vedoucích k přidružení, anebo dokonce ústících až do plného členství, je dnes společné clo plně aplikováno vlastně pouze na několik málo zemí s vyspělou ekonomikou (USA, Japonsko, Kanada, Austrálie a Nový Zéland). Většinou jde o státy, které pro EU představují nejdůležitější globální konkurenty.

V minulosti bylo společné vnější clo v plné výši aplikováno rovněž na bývalé socialistické státy, které ES řadilo mezi tzv. země se státně řízenou ekonomikou. Po rozpadu sovětského bloku a po zahájení hospodářských reforem v těchto zemích byl však ve vztahu k většině z nich naopak zahájen proces postupného snižování celního zatížení obchodu až po vytvoření oblastí volného obchodu. Nehledě na to, že společné vnější clo není většinou ve své plné výši aplikováno, představuje základní instrument obchodní politiky ES, neboť *společné smluvní celní sazby* (odpovídající mj. závazkům přijatým v rámci WTO/GATT) představují určitou výchozí úroveň, od níž je odvozována snížená hladina celního zatížení při dovozu na trhy EU ze zemí požívajících nějaké formy preferenčního zacházení.³³ V každém případě však pochopitelně platí, že bez ohledu na to, jaká výše cla je vůči konkrétní třetí zemi uplatňována (popřípadě je-li dovoz z ní od cla úplně osvobozen), je toto clo vždy aplikováno všemi členskými státy bez výjimky (bez toho by se o společné obchodní politice dalo stěží hovořit).

Vnější obchodní politika ES je tedy ve vztahu k jednotlivým zemím a skupinám zemí výrazně diferencována. Tato teritoriální diference má řadu příčin a skrývá se za ní celá řada zájmů a záměrů Společenství a jeho členských států. Jednou z forem poskytování koncesí v celní oblasti je tzv. *všeobecný systém preferencí (Generalized System of Preferences – GSP)*, který se týká nejméně vyspělých (podle úrovně hrubého domácího produktu na obyvatele) RZ. ES tento systém v souladu se závěry druhého zasedání UNCTAD v roce 1968 zavedlo s platností od 1. 7. 1971. Jde o poměrně složité schéma celních koncesí, jež jsou poskytovány selektivně podle jednotlivých skupin RZ (v závislosti na stup-

ni vyspělosti). Zboží spadající pod GSP je na celní teritorium EU z příslušných zemí v principu dováženo bezcelně. To však neplatí v případě některých mimořádně citlivých položek (zejména textilu a agrárních produktů), které jsou od dovozního cla osvobozeny pouze částečně (např. na textilní výrobky se podle zatím poslední úpravy GSP z roku 1994 vztahuje celní sazba na úrovni 85 % společné smluvní celní sazby).

Velikost celních úlev, poskytovaných ze strany ES některým RZ v rámci GSP, je do určité míry vázána (kromě stupně ekonomické vyspělosti dané země) ještě na další faktory, jako je např. spolupráce s vyspělými státy v boji proti obchodu s narkotiky, aktivity v oblasti péče o životní prostředí (např. zachovávání tropických pralesů) či dodržování standardů Mezinárodní organizace práce. Na rozdíl od dalších systémů preferenčního zacházení jsou výhody v rámci GSP udíleny výlučně na základě jednostranného, *autonomního rozhodnutí* toho, kdo je poskytuje, a nejsou tedy podloženy žádnou dvoustrannou či mnohostrannou smlouvou, z čehož mj. vyplývá, že mohou být kdykoli odvolány na základě jednostranného rozhodnutí.

Jako určité další prohloubení preferenčního systému uplatňovaného EU vůči RZ je možné chápat závazek Unie zrušit s platností od 5. 3. 2001 všechna cla a kvóty na dovoz ze 48 nejhudších zemí světa, přijatý Radou 26. 2. 2001. Z tohoto liberalizačního opatření jsou zcela vyloučeny zbraně, což má však vzhledem ke struktuře vývozu těchto RZ jen víceméně symbolický význam.

Okamžitá liberalizace se však netýká dovozu tří komodit, dost důležitých z hlediska obchodu s uvedenou skupinou zemí, a to *ryže, cukru a banánů*. Zde bude přístup na trh EU plně liberalizován během několikaletého přechodného období (toto období bude nejdéle v případě cukru, kde má být liberalizace dokončena až k 1. 7. 2009).

Podle vyjádření komisaře EU pro obchod Pascala Lamy mělo toto rozhodnutí vyslat signál, že EU myslí vážně svůj záměr umožnit nejvíce znevýhodněným zemím podílet se na výsledcích liberalizace obchodu. Je ovšem pravdou, že praktický význam uvedeného opatření je poněkud omezen tím, že liberalizace dovozu tří uvedených komodit má být završena až během poměrně dlouhého přechodného období. Komise zároveň prohlásila, že bude zbožové toky těchto komodit pozorně sledovat a v případě nebezpečí „poškození trhů“ je připravena přijmout ochranná opatření.³⁴

Všeobecný systém preferencí bývá často kombinován s dalšími (smluvními) preferenčními systémy. Nejvýznamnějším z nich je systém smluv, který dnes zahrnuje již 77 zemí Afriky, Karibské oblasti a Tichomoří (*tzv. skupina ACP*). Jde zpravidla o státy s velmi nízkou ekonomickou úrovní, většinou o bývalé kolonie evropských zemí (v podstatě jde tedy o součást úsilí o naplnění závazků přijatých vůči zámořským územím signatářských zemí již v Římské smlouvě).

Až do července 2000 byly vztahy mezi EU a zeměmi ACP upraveny prostřednictvím tzv. čtvrté *Loměské úmluvy*, jež byla podepsána 15. 12. 1989 a novelizována prostřednictvím dohody, podepsané 4. 11. 1995 na ostrově Mauricius (celkem zahrnovala 71 zemí ACP). První úmluvu tohoto druhu podepsalo v roce 1975 v tožském hlavním městě Lomé 46 zemí. Do třetí Loměské úmluvy, platné od 1. 3. 1985, bylo již zahrnuto 66 zemí ACP.

Dne 23. 6. 2000 podepsalo v beninském městě Cotonou 77 afrických, karibských a pacifických zemí s ES a jeho členskými státy tzv. *partnerskou smlouvu*, jež po svém vstupu v platnost (po završení ratifikačního procesu) zcela nahradí Loměskou konvenci. Již nyní je však provizorně naplňována. Partnerská smlouva vytváří oproti Loměské konvenci komplexnější bázi pro rozvoj vzájemné spolupráce mezi ES a státy ACP (problematice obchodních vztahů je ovšem i zde věnována velká pozornost). ES se v ní rovněž zavazuje poskytnout během prvních pěti let její platnosti 13,5 mld. euro prostřednictvím *Evropského rozvojového fondu*. Od zúčastněných RZ budou však v budoucnu požadovány (na rozdíl od současného stavu) určité reciproční kroky při liberalizaci obchodu s EU.³⁵

Celkově lze říci, že výše uvedená úprava jde při liberalizaci přístupu na trhy EU dále než GSP. Zemím zahrnutým do tohoto preferenčního systému je totiž umožněn téměř zce-

la volný vývoz zpracovatelských výrobků, surovin a komponentů na trhy EU. Speciálnímu režimu jsou však podrobeny agrární produkty. Podmínkou uplatnění preferenčního režimu je, že nejméně 50 % hodnoty přidané zpracováním bylo k hodnotě daného výrobku dodáno v jedné nebo několika zemích ACP. Součástí politiky vůči zemím ACP je rovněž rozvojová pomoc (včetně systémů stabilizace příjmů z hlavních vývozních komodit těchto zemí označovaného jako STABEX a SYSMIN).

Výraznou obchodní a obchodněpolitickou dimenzi mají rovněž zvláštní vztahy EU se zeměmi *středomořské oblasti*. Tyto vztahy, jež jsou výrazem silných ekonomických i politických zájmů evropských zemí v tomto regionu, se začaly rozvíjet již od 70. let. V letech 1976–1977 byly se sedmi zeměmi této oblasti (Alžírsko, Maroko, Tunisko, Egypt, Jordánsko, Libanon a Sýrie) uzavřeny dohody o spolupráci, jejichž součástí bylo též poskytnutí režimu volného vývozu průmyslových výrobků na trhy ES, jakož i řady úlev v oblasti agrární produkce. Tyto dohody mají preferenční charakter a nepočítají s reciprocitou ze strany dotyčných RZ. Reciproční dohoda o volném obchodu byla uzavřena s Izraelem.

Proces sblížování s EU byl později rozšířen na plných dvanáct zemí středomořské oblasti. Nová kapitola ve vztazích EU k této oblasti byla otevřena v listopadu 1995, kdy byl v Barceloně zahájen vzájemný politický a hospodářský dialog. Součástí velkorysých plánů EU, týkajících se rozvoje vztahů s touto oblastí (tzv. barcelonský proces), je mj. vytvoření oblasti volného obchodu s uvedenou skupinou zemí do roku 2010, doplněné rámcem pro dialog a spolupráci.³⁶ Výjimečné postavení mezi středomořskými státy má Turecko, s nímž od roku 1995 funguje celní unie a jemuž byl v roce 1998 dokonce přiznán statut kandidátské země, s níž se však zatím nevedou předvstupní jednání.

Do dost pestré mozaiky teritoriálně diferencované vnější obchodní politiky ES zapadají rovněž ekonomické smlouvy, mající vždy svou výraznou obchodní dimenzi, s dalšími zeměmi a s jejich seskupeními. K nim patří např. dohoda o spolupráci se *Sdružením národů jihovýchodní Asie* (ASEAN), se seskupeními latinskoamerických zemí MERCOSUR a s *Andským paktem* či se zeměmi *Rady pro spolupráci arabských států v Perském zálivu*. Zvláštní kapitolu představuje liberalizace obchodu a dalších ekonomických vztahů (doplněná spoluprací i v jiných oblastech a určitým institucionálním rámcem) na evropském kontinentě (nejprve se zeměmi *Evropského sdružení volného obchodu* a po pádu železné opony rovněž s bývalými socialistickými státy), která byla vždy chápána jako příspěvek a určitý první krok na cestě k celoevropské ekonomické integraci. Celkově má ES sjednány obchodní dohody s více než sto státy světa.

Celní tarif a jeho diferencované užití vůči různým zemím z různých částí světa představují pouze část celého mnohotvárného komplexu nástrojů, který je ve svém souhrnu nazýván obchodní politikou. Druhou část představují tzv. *netarifní nástroje*. Do této rozsáhlé skupiny patří zejména *kvantitativní omezení* dovozu, různé jiné metody kontroly dovozu (např. z důvodů určitých veterinárních a fytoosanitárních požadavků), tlak na obchodní partnery směřující k uzavírání tzv. autolimitačních dohod, *antidumpingová opatření* (mimořádná cla uvalená z jejich titulu), technické požadavky na výrobky použité jako striktně vymezená podmínka přípuštění na daný trh aj.

V obchodě mezi jednotlivými členskými státy EHS byla *kvantitativní omezení* odstraněna již v rámci vytváření celní unie (viz článek 28 a 29, dříve 30 a 34 Smlouvy).³⁷ Pokud jde o vnější obchodní politiku, kvantitativní omezení zde hrála poměrně významnou roli zhruba v prvních dvou desetiletích existence Společenství, zatímco později byl patrný přechod k jiným instrumentům, zejména k autolimitačním dohodám. Množstevních omezení je i nadále užíváno u tzv. citlivých položek, např. u textilu (pro Českou republiku platila kvantitativní omezení na 25 kategorií textilních výrobků až do konce roku 1997). Ve vztahu k ostatním zemím WTO byla kvantitativní omezení (až na výjimky, jako je např. textil) obecně zrušena nařízením Rady ministrů č. 518/94 ze dne 7. března 1994 o společné dovozní úpravě, kterým se ruší nařízení Rady ministrů č. 288/82.³⁸

ES klade na dovážené potraviny a další zemědělské produkty přísné *veterinární a fyto-sanitární požadavky*, kterých bývá v některých případech zneužíváno jako restriktivních opatření k omezení dovozu příslušných výrobků, byť v pravém slova smyslu nejde o obchodněpolitické nástroje.

Samostatný problémový okruh představuje *antidumpingová politika* ES. Celkově je třeba říci, že boj proti této formě nekalých obchodních praktik, spočívajících – zjednodušeně řečeno – v cenovém podbízení v zahraničním obchodě (tj. v prodeji na zahraničním trhu za nižší cenu než na domácím trhu), má plnou oporu v mnohostranných obchodních ujednáních v rámci WTO/GATT (obecná úprava obsažená ve Všeobecné dohodě o clech a obchodu byla konkretizována prostřednictvím smlouvy o provádění článku 4 této dohody – tzv. antidumpingový kodex).³⁹ Nehledě na to, dnes však samo pojetí dumpingu představuje sporné téma při diskuzích mezi zastánci různých koncepcí mezinárodního obchodu a světové ekonomiky. Objevují se i názory, že tento institut by měl být zcela zrušen, neboť je snadno zneužitelný a ve své podstatě omezuje svobodu volby ekonomických subjektů.

Úmluvy WTO/GATT našly svůj výraz v již výše zmíněném článku 133 (dříve 113) Smlouvy, který opatření proti dumpingu a subvencování zařazuje do rámce obchodní politiky. Podrobné antidumpingové předpisy ES vstoupily v platnost 1. 8. 1984. V současné době tvoří jádro antidumpingové legislativy nařízení Rady ministrů č. 384/96 o ochraně proti dumpingovým dovozům z nečlenských států ES ze dne 22. prosince 1995 ve znění pozdějších změn a dodatků.⁴⁰

Při antidumpingovém řízení náleží důležitá role Komisi, která sleduje a vyhodnocuje praktiky obchodních partnerů EU (a přijímá stížnosti od výrobců ze zemí Unie na údajná porušení platné legislativy ze strany subjektů z nečlenských států) a při prokázání dumpingu může přijmout odpovídající předběžná opatření v podobě uvalení dodatkových (antidumpingových) cel (nejdéle na dobu čtyř měsíců). Konečné rozhodnutí náleží však Radě ministrů, která může na návrh Komise přijmout definitivní antidumpingová cla, a to nejvýše na dobu pěti let. Přijetí tohoto opatření má za následek zhoršení konkurenceschopnosti postiženého zboží na trzích EU. V některých případech může mít i prohibitivní účinek, což znamená, že v jejich důsledku příslušné zboží ztrácí na trhu EU konkurenceschopnost.

Podobné procedury probíhají rovněž v případě podezření z nedovolené formy subvencování dovozů ze třetích zemí z veřejných prostředků. Za přípustné jsou však považovány různé formy nepřímých podpor vývozu (např. informační podpora), jakož i finanční podpora, jež je v souladu s tzv. „konsenzem OECD“.

Výrazným fenoménem, ovlivňujícím vývoj obchodních vztahů (byť vlastně nepředstavují součást „klasicky“ pojaté obchodní politiky), jsou rovněž otázky spojené s *technickými standardy*, normami a dalšími požadavky na výrobky. Třetím zemím, které si chtějí uchovat bezproblémový přístup na trh EU, zbývá jediná možnost – přizpůsobit se základním požadavkům ES a zapojit se do evropských akcí v oblasti technické normalizace (v rámci takových organizací, jako je CEN, CENELEC, ETSI nebo EOTC). To by jim mělo umožnit uzavření dohody o vzájemném uznávání technické shody, která příslušným notifikovaným orgánům nečlenských států umožňuje vystavovat certifikáty uznávané orgány ES. Celkově lze říci, že ES vyvinulo v uplynulém více než desetiletém období jisté úsilí, aby se technické překážky nestaly nadměrnou a pro mnohé nepřekonatelnou bariérou pro přístup na trh EU (obavy z „pevnosti Evropa“ po roce 1992 se vcelku nevyplnily). V této souvislosti je třeba se zmínit např. o tzv. směrnících nového přístupu, které při dodržení všech základních standardů umožňují do EU dovážet výrobky, u nichž byly použity i jiné než bezprostředně „evropské“ normy a technická řešení. Vysoký standard bezpečnosti a technické úrovně je ovšem na trzích zemí EU samozřejmostí.⁴¹

Určitým problémem v obchodních vztazích mezi EU a třetími zeměmi se mohou stát rovněž požadavky vyplývající z tzv. pravidel pro *stanovení původu zboží*.⁴² Podstatou to-

hoto problému je požadavek, aby daný výrobek byl na území smluvního partnera buď tzv. zcela získán, nebo aby zde „prodělal“ tzv. dostatečné opracování. Kritériem pro přiznání původu u výrobků, které nebyly zcela získány v dané zemi, je ve většině případů tzv. změna tarifního čísla (na úrovni čtyřmístného členění celní nomenklatury) všech komponentů vstupujících do výrobku.⁴³ Zmíněné opatření má zabránit tomu, aby se na území EU dostávalo v důsledku tzv. „odchýlení obchodu“ zboží pocházející de facto ze zemí, vůči nimž je uplatňováno vyšší celní zatížení, prostřednictvím zemí s nižším zatížením (kde by „prodělal“ pouze nepatrné úpravy – např. balení), čímž by docházelo k výraznému oslabování účinnosti obchodní politiky ES. Původnost dováženého zboží ve smyslu těchto pravidel je totiž podmínkou pro přiznání celních preferencí. V případě, že ji dotyčný dovozce není schopen předepsaným způsobem prokázat, je na dovoz uplatněna všeobecná celní sazba, které bývá citelně vyšší než smluvní clo.

Celkově lze však říci, že v posledních letech požadavky ES ohledně prokazování původu zboží nehrají ve vztahu k vývozu České republiky a dalších evropských zemí do EU již v podstatě žádnou negativní roli. Je to dáno dvěma skutečnostmi: 1) harmonizací pravidel stanovování původu zboží v rámci celé WTO (existují dva systémy: preferenční a nepreferenční); 2) tzv. *panevropskou kumulací původu zboží*, jež zahrnuje členské státy EU, ESVO a CEFTA a dále tři pobaltské státy a Turecko (platí od 1. 1. 1997).⁴⁴

Do repertoáru obchodní politiky ES patří i nástroje, které ve své podstatě představují určitou *kombinaci tarifního a netarifního instrumentu*. Jejich podstata spočívá v tom, že na některé položky celního sazebníku jsou stanovena určitá množství, která může smluvní partner na trh EU vyvážet buď úplně bezcelně, nebo při aplikaci snížené celní sazby. Při překročení uvedeného množství však dovoz nad tento rámec podléhá zaplacení cla v plné výši. Tyto nástroje jsou zpravidla používány při realizaci preferenčního režimu s některou zemí, který předchází úplné liberalizaci vzájemného obchodu.

Výše uvedené instrumenty obchodní politiky se v praxi vyskytují ve třech konkrétních podobách. *Celní kvóty* spočívají v tom, že celní zvýhodnění jsou poskytována až do určitého dohodnutého objemu dovozu. Po naplnění tohoto objemu jsou další dovozy automaticky zatěžovány clem v plné výši. V případě *celního stropu* není po vyčerpání dohodnutého množství uplatnění plného cla automatické, ale závisí na rozhodnutí Komise, které je podmíněno momentální situací na trhu. V obchodněpolitické praxi bývají ještě používány tzv. *tarifní kvóty*, které se od celních kvót liší tím, že po naplnění kvóty se z dalších dovozů vybírá clo, které je vyšší, než kolik by činila jeho příslušná smluvní sazba (jde tedy o jistou formu sankčního cla). Toto opatření bývá obvykle používáno v případě vzniku určitých obchodních sporů (v jejichž rámci např. došlo k zahájení antidumpingového řízení) jako jejich do určité míry smluvní a smírné řešení.

Do obchodní politiky ES přímo vstupuje rovněž *společná zemědělská politika* (SZP). Regulace produkce, vývozu a dovozu agrárních produktů zde funguje jako jednotný celek, působící značně protekcionisticky vůči dovozům představujícím přímou konkurenci pro domácí producenty. SZP prostřednictvím celé řady svých instrumentů velmi výrazně ovlivňuje podmínky přístupu zemědělských produktů třetích zemí na trh EU.⁴⁵ Jde např. o tzv. vstupní a referenční ceny, které mají – zjednodušeně řečeno – zabránit tomu, aby se v Unii prodávaly dovážené zemědělské produkty za nižší ceny, než kolik činí ceny garantované evropským zemědělcům prostřednictvím systémů SZP. Dalším nástrojem SZP, majícím za cíl eliminovat konkurenci z nečlenských států, jsou tzv. sezónní cla, která jsou uvalována pouze v tom ročním období, kdy by dovozy mohly konkurovat domácí produkci. Nedílnou součástí SZP tvoří rovněž podpora vývozu prostřednictvím *exportních subvencí*, jejichž smyslem je opět vyrovnat rozdíl mezi úrovní cen na světovém trhu a v EU.

O značné citlivosti zemědělského sektoru všeobecně a agrárního obchodu zvláště pro EU svědčí mj. skutečnost, že ani v obchodních smlouvách se třetími zeměmi, jimiž se zakládá vytvoření oblastí volného obchodu, není Společenství ochotné v této oblasti k příliš

velkým ústupkům a jednoznačně vylučuje přijetí jakýchkoli závazků, jež by mohly ohrozit či nějakým způsobem omezit provádění SZP, což v plném rozsahu platí rovněž v případě *Evropské dohody* (ED) uzavřené s Českou republikou (viz článek 26, odstavec 3 ED). Oblast volného obchodu mezi ČR a EU se tedy vlastně v plném rozsahu vztahuje pouze na průmyslové výrobky.

Společná obchodní politika ES byla v tomto článku dosud pojímána vlastně pouze jako soubor nástrojů, s jejichž pomocí je možné určitým způsobem regulovat dovoz na trhy EU. Pod tento pojem bývá však často zařazována rovněž tzv. *vývozní politika*, s jejíž pomocí se ES a jednotlivé členské státy snaží podporovat exportní možnosti svých domácích ekonomických subjektů nebo alespoň ochraňovat stávající rozsah možnosti pro exportní expanzi. Za součást celkové obchodní politiky považovala vývozní politiku již *Rímská smlouva* z roku 1957, která ve svém článku 112 hovoří o potřebě harmonizovat „*systémy podpor poskytovaných členskými státy na vývoz do třetích zemí, pokud je to zapotřebí k tomu, aby se předešlo narušování konkurence mezi podniky Společenství*“.⁴⁶ Tento článek byl pouze s minimálními úpravami (vypuštění odkazů na přechodné období a schvalovací režim během jeho trvání) převzat též do poslední redakce zakládající smlouvy, jež byla učiněna prostřednictvím *Amsterodamské smlouvy* z roku 1997. Avšak – jak již bylo řečeno výše – obsah tohoto článku nebyl dosud v praxi naplněn a nic nespovídá o tom, že by měla být v blízké budoucnosti vytvořena skutečná společná vývozní politika, neboť členské státy se zatím nechtějí vzdát svých kompetencí v této oblasti.

Koncem přechodného období bylo přijato nařízení Rady č. 2603/69, kterou se zavádějí tzv. *společná vývozní pravidla*.⁴⁷ Tato pravidla odpovídají liberálnímu přístupu k vývozu, neboť za normálních podmínek vylučují taková opatření, jako jsou kvantitativní omezení vývozu, exportní cla apod. Vývoz běžného zboží a komodit do třetích zemí se tedy uskutečňuje v podstatě volně (což se pochopitelně nevztahuje na různé umělecké předměty a předměty historické ceny, nemluvě již např. o drogách). Členským státům je však umožněno přijmout za určitých okolností opatření, jimiž se omezí vývoz některých druhů surovin, popřípadě i jiného pro ně deficitního zboží. V minulosti byla podobná omezení uplatňována např. u ropy. V případě hrozby akutního nedostatku nějakého zboží, který by mohl postihnout více členských států, může Komise vydat opatření, jímž se zavádějí vývozní omezení platná v celé EU, popřípadě jen v některých členských státech (rozhodnutí o tom dodatečně schvaluje Rada kvalifikovanou většinou). ES má ovšem po ruce rovněž příslušné právní nástroje potřebné k tomu, aby jako celek mohlo realizovat různá embarga (ať již samostatně, nebo na základě rozhodnutí OSN, což bylo naposledy použito proti Svazové republice Jugoslávií).⁴⁸

Pravděpodobně nejdůležitější součástí vývozní politiky představuje *úvěrování exportu z veřejných zdrojů*, ať již realizované přímo veřejnoprávními subjekty, anebo soukromými subjekty na základě státní zakázky (účast „veřejné ruky“ zde může mít také podobu státních garancí za úvěry poskytnuté soukromými bankami). K *finančním nástrojům podpory vývozu* patří též *zvýhodněné pojišťování exportních operací* s přispěním veřejných prostředků. Uvedené instrumenty hrají velmi důležitou roli v zahraničním obchodě s investicemi celky a s některými strojírenskými výrobky, jejichž vývoz je dnes bez odpovídajícího úvěrového krytí prakticky nemyslitelný. Používání těchto nástrojů je v rukou jednotlivých členských států, zatímco orgánům ES zde přísluší zejména koordinační role. Některé podmínky, týkající se maximálního podílu poskytnutého úvěru na finančním krytí příslušné operace, maximální doby splatnosti a minimálních úrokových sazeb, byly však Radou závazně stanoveny. Přijaté podmínky plně odpovídají tzv. „konsenzu OECD“ z října 1983 ve znění všech pozdějších úprav a dodatků. Dovozní země jsou přitom v závislosti na ekonomické úrovni rozděleny do tří skupin s tím, že u nejhudších zemí je možné použít nejměkčích podmínek úvěrování exportu.

Součástí obchodněpolitického instrumentaria ES tvoří rovněž soubor opatření zakotvených v nařízení Rady ministrů č. 3286 z roku 1994, pro něž orgány ES někdy používají

označení TBR (*Trade Barriers Regulation*). Zmíněné nařízení „stanovuje komunitární procedury v oblasti společné obchodní politiky za účelem zajištění dodržování práv Společenství vyplývajících z pravidel mezinárodního obchodu, zvláště těch, které jsou pod ochranou WTO“.⁴⁹ Smyslem těchto opatření je zabránit jakýmkoli formám diskriminačního jednání třetích zemí vůči dovozům z členských států EU. Toto nařízení zavádí mj. tzv. proceduru stížnosti, v jejímž rámci mohou podávat své podněty všechny podniky působící v EU, pokud se na trzích nečlenských států setkal s jakoukoli formou úmyslného jednání, jež mělo podle jejich názoru za následek jejich diskriminaci. Na základě každé dostatečně doložené stížnosti zahajuje Komise vyšetřování („vyšetřovací procedura ES“), které může vést k přijetí určitých opatření (dočasné suspendování nebo odvolání poskytnutých obchodněpolitických koncesí, zvýšení existujících celních sazeb nebo zavedení kvantitativních omezení) proti státům dopouštějícím se nedovolených praktik nebo tolerujícím tyto praktiky.

Nařízení č. 3286/94 nahrazuje nařízení č. 2641 z roku 1984, jehož prostřednictvím byl do komunitárního práva zaveden tzv. „nový nástroj obchodní politiky“, který se inspiroval americkým zákonem o obchodě. Jeho procedury, jež byly značně složité a nejednoznačné, byly však v praxi využívány pouze zcela minimálně.⁵⁰

* * *

Společná obchodní politika ES tedy představuje jednu z primárních oblastí uplatnění supranacionálního přístupu k ekonomické integraci, a to jak z hlediska historického (byla kodifikována již v původní *Římské smlouvě* z roku 1957), tak i z hlediska logiky celého integračního procesu. Nehledě na to, že uvedená oblast spadá do výlučné kompetence orgánů ES, existují zde určité mezní oblasti, kde se kompetence Unie a členských států do jisté míry překrývají. Je to dáno jednak stále přetrvávající diskuzí o tom, zda SOP má zahrnout rovněž mezinárodní obchod se službami a s právy duševního vlastnictví (tzv. nová obchodní agenda), a jednak existencí tzv. nových nástrojů obchodní politiky (které získávají význam v posledních desetiletích), kde si členské státy i nadále ponechávají velkou část kompetencí ve svých rukou. Jde zejména o různé nástroje vývozní politiky, jako jsou vývozní úvěry a pojištění exportu, v nichž se nějakým způsobem angažuje veřejný sektor členských států. Supranacionalita je zde prakticky realizována jednak většinovým rozhodováním Rady ministrů v záležitostech obchodní politiky a jednak širokým prostorem poskytnutým zde Evropské komisi jako orgánu reprezentujícímu v institucionální struktuře EU (společně s Evropským parlamentem a s některými dalšími) nadstátní princip.

Smlouva z Nice, která dosud nevstoupila v platnost, se v oblasti SOP mj. snaží o jasnější vymezení kompetencí Společenství a členských států ve výše uvedených mezních oblastech, a to i za cenu zkomplikování a prodloužení příslušných pasáží smluvního textu. Snaží se určitým způsobem smířit dva ohledy. Na jedné straně jde o potřebu, aby Unie vystupovala jako silný a věrohodný reprezentant zájmů svých členských států v rámci světového obchodu, kde dnes v žádném případě nelze od sebe uměle oddělovat obchod se zbožím od obchodu se službami a od některých dalších oblastí, jež velmi úzce souvisejí s obchodem. Na druhé straně ovšem jasnějším vymezením kompetencí zároveň usiluje i o určité posílení principu subsidiarity ve vztahu k členským státům v mezních sférách obchodní politiky.

Dnešní podoba SOP představuje výsledek několik desetiletí trvajícího vývoje, který na jedné straně určitým způsobem reflektoval zájmy států EU (a to především ve vztahu k jejich hlavním globálním konkurentům), zatímco na druhé straně byl dost podstatně ovlivněn závazky přijatými na základě mnohostranných jednání o postupné liberalizaci světového obchodu v rámci WTO/GATT. Jejím výrazem je *acquis communautaire* této oblasti, který představuje souhrn všech právních aktů, na jejichž základě je SOP rea-

lizována. Jsou zde mj. definovány všechny nástroje SOP a způsoby jejich aplikace. Jeho nedílnou součástí jsou i všechny smlouvy s obchodněpolitickým obsahem, které ES uzavřelo.

- ¹ Podle platných principů Světové obchodní organizace (WTO) se tato liberalizace musí týkat podstatné části vzájemného obchodu. Nemusí se tedy kompletně vztahovat na všechny položky zbožíové nomenklatury. Při splnění daných podmínek současná mnohostranná úprava obchodních vztahů v rámci WTO připouští zakládání oblastí volného obchodu i celních unií. Nepovažuje je tedy za porušení principu nejvyšších výhod.
- ² Česká republika je zapojena hned do několika oblastí volného obchodu (např. s EU, s CEFTA, s EFTA a s některými dalšími státy).
- ³ Některé příklady úspěšné ekonomické integrace států, která dokázala postoupit od své nejnižší formy, můžeme však nalézt v minulosti. Patří sem např. pruská celní unie z roku 1834, která ekonomicky sblížila 35 tehdejších německých států a státeků a pomohla vytvořit ekonomický základ k pozdějšímu politickému sjednocení Německa (došlo k němu v roce 1871). Jiným příkladem je celní unie mezi Belgií a Lucemburskem z roku 1922, která byla v roce 1948 rozšířena o Nizozemsko.
- ⁴ Viz Balassa, Bela: *Teorie ekonomické integrace*. Praha: Svoboda, 1966, s. 26. Obsah jednotlivých fází ekonomické integrace autor vymezuje následovně: „V oblasti volného obchodu jsou mezi členskými zeměmi zrušena cla (a kvantitativní restrikce), ale každá země si ponechává vůči nečlenům svůj vlastní celní tarif. Vytvoření celní unie zahrnuje vedle odstranění diskriminace v pohybu zboží v rámci unie i vyrovnání celních tarifů v obchodě s nečlenskými zeměmi. Vyššího stupně ekonomické integrace je dosaženo ve společném trhu, kde jsou zrušeny nejen obchodní restrikce, ale i různá omezení pohybů faktorů výroby. V hospodářské unii, na rozdíl od společného trhu, se spojuje zrušení omezení pohybu zboží a faktorů výroby s určitým stupněm harmonizace národních hospodářských politik, aby tak byla odstraněna diskriminace vznikající v důsledku rozdílnosti této politiky v různých zemích. Konečně úplná ekonomická integrace předpokládá sjednocení měnové, fiskální, sociální a anticyklické politiky a vyžaduje ustavení nadnárodního orgánu, jehož rozhodnutí jsou závazná pro členské země.“ – Tamtéž. Z uvedené charakteristiky mj. vyplývá jistá stopňovitost vůči převládajícím hospodářskopolitickým přístupům (určitá větší míra dirigismu, důraz na anticyklickou politiku) v době jejího vzniku.
- ⁵ Článek 3, písmeno a) Smlouvy. – Viz *Treaty Establishing the European Economic Community and connected Documents*, Publishing Services of European Communities. Luxembourg: Publishing services of the European Communities, 1962, s. 17. Terminologická poznámka: Dne 1. 7. 1967 vstoupila v platnost tzv. slučovací smlouva, která tři existující západoevropská integrační společenství (tj. EHS, Euratom a Evropské společenství uhlí a oceli) podřídila společným řídicím orgánům (zejména Radě a Komisi). Jednotlivá společenství si však i nadále udržela svou právní subjektivitu. Od té doby bývá v určitých kontextech používáno označení Evropská společenství, popřípadě Evropské společenství (ES). Pojem Evropská unie (EU) byl do oficiálních smluvních dokumentů poprvé zaveden až prostřednictvím Maastrichtské smlouvy (v platnost vstoupila 1. 11. 1993), jež jím v podstatě označuje souhrn aktivit realizovaných ES a společnou zahraniční a bezpečnostní politiku a spolupráci v oblasti justice a vnitra (tedy souhrn všech tří pilířů evropské integrace). Od té doby se toto označení vžil jako obecné pojmenování celého integračního seskupení. V této stati je označení ES (EHS) používáno, jde-li o institucionální rovinu integrace (a o jednotlivé politiky), zatímco označením EU je zpravidla míněn určitý ekonomický a politický prostor. Právní subjektivitou (a tím pádem mj. oprávněním uzavírat mezinárodní smlouvy) totiž i nadále disponuje pouze ES (tedy nikoli EU).
- ⁶ Balassa, Bela: cit. dílo, s. 49.
- ⁷ Viz *Treaty Establishing the European Economic Community and connected Documents*, cit. dílo, s. 17.
- ⁸ Viz Tíkal, Svatopluk: *Kapitalistická ekonomická integrace*. Praha: Academia, 1983, s. 167.
- ⁹ Touto problematikou, která byla v ES jednoznačně řešena centralizací příslušných výnosů ve společném rozpočtu, se okrajově zabývá např. Charles P. Kindleberger v klasickém díle disciplíny světová ekonomika. – Viz Kindleberger, Charles P.: *Světová ekonomika*. Praha: Academia, 1978, s. 198.
- ¹⁰ *Treaty Establishing the European Economic Community and connected Documents*, cit. dílo, s. 148.
- ¹¹ Viz tamtéž, s. 32.
- ¹² V případě seznamu B činila maximální výše celní sazby 3 %, seznamu C 10 %, seznamu D 15 % a seznamu E 25 %. – Viz tamtéž, s. 33.
- ¹³ V případě, že nebude možné dosáhnout ve stanoveném termínu dohody, je úkol stanovit sazbu společného celního tarifu svěřen Radě, a to na počátku druhé etapy přechodného období jednomyslně a později kvalifikovanou většinou. – Viz tamtéž, s. 34.
- ¹⁴ Viz *Treaty Establishing the European Economic Community and connected Documents*, cit. dílo, s. 17.
- ¹⁵ Zahraničňoobchodní politika je obecně definována jako „soubor zásad a jím odpovídajících nástrojů, podle nichž stát [anebo v našem případě integrační seskupení zemí – pozn. aut.] uspořádává své obchodní vztahy s jinými zeměmi“. – Příloha k podkladovému materiálu agentury CzechTrade Vstup do EU: Příprava českých exportujících firem.
- ¹⁶ Zcela specifický případ představuje celní unie mezi ČR a Slovenskem, která je vlastně určitým reziduem společného ekonomického prostoru existujícího v rámci bývalé federace. Tato celní unie sice nedisponuje žádnými supranacionálními kompetencemi, avšak vznikla a udržuje se na základě dostatečně silných společných

- zájmů (např. společné směřování do EU), které dosud převažují nad zájmovými konflikty. Přesto ani zde nebývá dosahování konsenzu mezi oběma státy vždy jednoduché.
- ¹⁷ Princip supranacionality byl zřetelně a jednoznačně obsažen již v prvním poválečném kroku učiněném na dlouhé cestě k hospodářské a politické integraci evropského kontinentu, kterým byla sektorová integrace v rámci Evropského společenství uhlí o oceli (ESUO, nazýváno též Montánní unie). Smlouva o jeho založení byla podepsána v Paříži 18. 4. 1951 zástupci šesti zemí, které později založily EHS (ratifikační proces této smlouvy byl dokončen 25. 7. 1952). Oblast uplatňování supranacionálního přístupu pak výrazně rozšiřuje Smlouva o založení EHS z roku 1957 (zavádí ho především do provádění tzv. společných politik). Přesné postupy pro uplatnění nadstátních přístupů a hranice oblastí, kterých se týkají, jsou zde však ve srovnání se Smlouvou o založení ESUO vymezeny poněkud vágněji. Během dalších desetiletí byl prostor pro uplatňování supranacionálního přístupu postupně krok za krokem dále rozšiřován (a precizovány byly i konkrétní postupy pro jeho uplatnění), což ovšem ani zdaleka neznamená, že by EU dnes byla společenstvím fungujícím převážně na základě nadstátního principu.
- ¹⁸ Nařízení o přechodu ke společné obchodní politice bylo přijato 16. 12. 1969. – Viz Zemanová, Rudolfina: Společná obchodní politika EHS vůči třetím zemím, se zvláštním zřetelem na vztah k členským státům RVHP. Praha: Výzkumný ústav vnějších ekonomických vztahů, 1989, s. 6.
- ¹⁹ Viz Tikal, Svatopluk: cit. dílo, s. 167. Bezesmluvní stav trval až do roku 1988, kdy po navázání oficiálních vztahů mezi bývalou RVHP a EHS začaly jednotlivé tzv. socialistické státy postupně uzavírat se Společenstvím obchodní dohody (bývalá ČSSR uzavřela s EHS v prosinci 1988 nepreferenční čtyřletou *Dohodu o obchodu průmyslovými výrobky*). Vývoj obchodních vztahů mezi ES a státy RVHP je stručně popsán ve studii Zemanová, Rudolfina: cit. dílo, s. 53–58.
- ²⁰ K těmto kompetenčním sporům poznamenává současný přední znalec problematiky EU Fabrice Fries: „Článek 113 smlouvy [dnes 133 – pozn. aut.] svěřující Komisi pravomoc k jednání, nedefinuje, co je třeba rozumět pod pojmem společné obchodní politiky, z čehož plynou přirozená pnutí: čím bude definice tohoto pole širší, tím větší bude odpor některých členských států v Radě, které nebudou chtít připustit, aby pravomoc Unie byla vyňata z pravomoci členských států. A jakmile bude pravomoc Unie kvalifikována jako výlučná, budou mít některé členské státy tendenci popírat, že se opatření navrhovaná Komisí Radě vztahují k obchodní politice ve smyslu článku 113 (tím spíše, když stanoví, že Rada rozhoduje kvalifikovanou většinou na rozdíl od jednomyslnosti požadované pro uzavírání klasických mezinárodních dohod).“ – Fries, Fabrice: Velké evropské rozpravy. Praha: HZ Editio, 1998, s. 109.
- ²¹ K diskuzím o kompetenčních sporech v oblasti SOP viz Meunier, Sophie – Nicolaidis, Kalypso: Who Speaks for Europe? The Delegation of Trade Authority in the EU. Journal of Common Market Studies, No. 3, September 1999, Vol. 37, s. 478n.
- ²² Viz tamtéž, s. 484.
- ²³ Ve znění zatím poslední platné novelizace, jež byla provedena prostřednictvím Amsterodamské smlouvy z roku 1997, která vstoupila v platnost 1. 5. 1999. V závorce jsou uvedena čísla článků podle stavu před vstupem Amsterodamské smlouvy v platnost. Všechny dále rozebírané odstavce zakládající smlouvy viz Amsterodamská smlouva. Praha: ÚMV, 1998, s. 55–56.
- ²⁴ Tento článek vlastně představuje jisté rozvedení článku 27 (bývalý článek 29), který shrnuje základní principy, na nichž je celní unie vybudována a podle nichž je řízena (problematika celní unie je řešena na jiném místě Smlouvy). Ve zmíněném článku je mj. uvedeno, že Komise při správě celní unie bude vycházet:
 „a) z nutnosti podporovat obchod mezi členskými státy a třetími zeměmi,
 b) z vývoje podmínek soutěže uvnitř Společenství, pokud tento vývoj vede ke zvýšení konkurenceschopnosti podniků“. – Amsterodamská smlouva, cit. dílo, s. 22.
- ²⁵ Fabrice Fries k tomu říká: „Především tu chybí skutečná vývozní politika. Harmonizace režimů pojištění exportních úvěrů, uvedená v článku 112 smlouvy [nyní článek 132 – pozn. aut.], nemohla být dodneška uplatněna, protože některé státy, jmenovitě Francie a Německo, si přály zachovat svou nezávislost. Z toho důvodu upravují vývozní úvěry ve vztahu k třetím zemím jen prvky »konsenzu OECD«. Komise předložila v roce 1994 členským státům nový návrh, který však zůstává skromný.“ – Fries, Fabrice: cit. dílo, s. 110.
- ²⁶ Viz tamtéž, s. 108.
- ²⁷ Amsterodamská smlouva, cit. dílo, s. 55.
- ²⁸ Celý název Smlouvy z Nice zní Smlouva z Nice, jež mění Smlouvu o Evropské unii, Smlouvu o založení Evropských společenství, jakož i některé s tím související právní akty. – Viz http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/dat/nice_treaty_en.pdf, s. 1.
- ²⁹ Blíže viz http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/dat/nice_treaty_en.pdf, s. 15.
- ³⁰ Viz Amsterodamská smlouva, cit. dílo, s. 55.
- ³¹ Blíže viz http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/dat/nice_treaty_en.pdf, s. 16. Patří sem např. komunitární politika v oblasti zaměstnanosti – viz článek 129 Smlouvy o založení ES (viz Amsterodamská smlouva, cit. dílo, s. 54), nebo politika v oblasti všeobecného a odborného vzdělávání a mládeže, jež tvoří součást komunitární sociální politiky – viz článek 150 Smlouvy (viz tamtéž, s. 60).
- ³² V České republice činila celková celní incidence před Uruguayským kolem GATT 5,9 %, avšak u průmyslových výrobků jen 4,9 %. Cílovým stavem je pro ČR celková celní incidence 4,5 %, respektive 3,8 % u průmyslových výrobků. – Viz příloha k podkladovému materiálu agentury CzechTrade Vstup do EU: Příprava českých exportujících firem.

- ³³ Vedle smluvních celních sazeb, jež mj. reflektují mnohostranné závazky přijaté v rámci WTO/GATT, existují ještě tzv. všeobecné celní sazby (vyšší než smluvní sazby), které jsou uplatňovány v případě dovozu ze země, jež není členem WTO (pokud není na základě dvoustranných smluv stanoveno jinak), a v případě dovozu zboží, jehož původ nebyl stanoveným způsobem prokázán.
- ³⁴ Viz Týden v Evropě 24. 2.–2. 3. 2001. Praha: Informační centrum EU při Delegaci Evropské komise v ČR (distribováno elektronicky).
- ³⁵ Více informací o nové smlouvě mezi EU a zeměmi ACP je možné nalézt na internetové adrese: http://europa.eu.int/comm/development/cotonou/index_en.htm.
- ³⁶ Více informací o vztazích mezi EU a středomořskými zeměmi je možné nalézt na internetové adrese: http://europa.eu.int/comm/development/country/meda_en.htm.
- ³⁷ Viz Amsterodamská smlouva, cit. dílo, s. 23.
- ³⁸ Viz Úřední list ES č. L 67 ze dne 10. března 1994, s. 77.
- ³⁹ „Podle podmínek antidumpingového předpisu GATT je považován za dumping vývoz zboží za ceny nižší než ty, které jsou u obdobných produktů běžné na domácím trhu. Produkt je považován za dumpingový, »když jeho cena při vývozu do Společenství je nižší než normální hodnota obdobného produktu«. Podle komunitárního předpisu má být újma [způsobená dumpingovým dovozem – pozn. aut.] »značná«, což lze prokázat různými způsoby: ztráta části trhu, nezaměstnanost, pokles cen, ale též výnosu investic a dokonce restrukturalizace komunitárního průmyslu.“ – Fries, Fabrice: cit. dílo, s. 112.
- ⁴⁰ Plnotextovou verzi tzv. konsolidovaného znění (tj. se zahrnutím pozdějších změn a doplňků přímo do textu) tohoto právního aktu (v angličtině) je možné nalézt na internetové adrese: http://europa.eu.int/eur-lex/en/consleg/main/1996/en_1996R0384_index.html.
- ⁴¹ Velké snížení technických bariér přístupu jeho výrobků na trh EU představuje pro každý stát uzavření dohody o uznávání výsledků posuzování shody (míněna shoda průmyslových výrobků s normami a vzory, podle nichž jsou vyráběny). ČR takovou dohodu ve formě protokolu k Evropské dohodě (ED) uzavřela (spolu s Maďarskem) 26. 2. 2001 (v platnost vstoupila 1. 7. 2001). Rozhovory o uzavření podobných dohod jsou vedeny též s Litvou, s Lotyšskem, s Estonskem, se Slovenskem a se Slovinskem a brzy by měly být zahájeny rovněž s dalšími kandidátskými zeměmi.
- ⁴² Ve vztazích mezi samotnými státy EU tento problém nehraje žádnou roli, neboť zde funguje celní unie se společnou obchodní politikou, na jejímž základě je v EU zajištěno volné obchodování výrobků, „které mají svůj původ v členských státech, jakož i těch... pocházejících z třetích zemí, které jsou v členských státech ve volném oběhu“. – Článek 23 (dříve 9) zakládající smlouvy. Amsterodamská smlouva, cit. dílo, s. 22.
- ⁴³ Značná administrativní náročnost postupů pro stanovení původu zboží měla např. podle různých odhadů za následek, že se v 80. letech asi 25 % obchodu mezi ES a členskými státy ESVO odbyvalo na nepreferenčním základě nehledě na existenci dohod o volném obchodu s průmyslovými výrobky. – Viz Zemanová, R.: Vytváření jednotného vnitřního trhu EHS, propojování EHS a ESVO a možné vlivy na vnější ekonomické vztahy ČSSR. Praha: VÚVEV, 1988, s. 42.
- ⁴⁴ Z hlediska vztahů mezi ČR a EU byla možnost panevropské kumulace původu zboží právně kodifikována prostřednictvím Rozhodnutí Rady přidružení ze dne 29. listopadu 1996, kterým se mění Protokol 4 k ED.
- ⁴⁵ Na základě závěrů Uruguayského kola GATT z roku 1994 se ES zavázalo zrušit tzv. vyrovnávací dávky, které dříve bývaly nejdůležitějším nástrojem SZP ve vztahu k dovozu. Vyrovnávací dávky byly však promítnuty do cel (tzv. tarifikace).
- ⁴⁶ Treaty Establishing the European Economic Community and Connected Documents, cit. dílo, s. 99.
- ⁴⁷ Viz Úřední list ES č. L 324 ze dne 27. prosince 1969, s. 25.
- ⁴⁸ Viz např. článek 301 (dříve 228) Smlouvy. Amsterodamská smlouva, cit. dílo, s. 99.
- ⁴⁹ Blíže viz http://europa.eu.int/eur-lex/en/consleg/main/1994/en_1994R3286_index.html.
- ⁵⁰ Viz Fries, Fabrice: cit. dílo, s. 114.

Poznámka

Některé části této stati vznikly na základě autorovy studie Obchodní politika Evropské unie a obchodní vztahy České republiky s Uníí publikované v květnu 2001 Ústavem mezinárodních vztahů jako studijní sešit.